

Nro. 1.

A' FELS. CSÁSZÁRNAK ÉS A. KIRÁLYNAK
KEGYELMES ENGEDELMÉBŐL.

*Indúlt Bétsből Kedden Januarius 3-ik napján
1804-ik esztendőben.*

B é t s.

Tegnap előtt, úgymint, ezen reánk viradt 1804-ik új esztendőnek első napján (mellynek valami-képen kezdete, úgy annak egész folyása és végzödése nemcsak a' Magy. Kurir Erd. Olvasóira, hanem az egész két Magy. Hazára nézve áldott és szerentsés legyen), a' bé vett szokás szerént, a' Cs. Kir. udvarban igen fényes gála volt, mellyre az itt lakó mind két nemen lévő fő rendű uraságok, Cs. Kir. miniszterek, és a' külföldi Császári, Királyi, és Fejedelmi udvaroknak itt lévő követjeik felgyüllöttek gála köntöseikbe felöltözve. Az itt lévő Frantzia követ, nemcsak maga és udvari tisztjei, hanem hintájának 's hintos lovainak ké-

születjei is nagy figurát tsináltak. Udvari tisztjei 's tselédjei mindnyájan barna színű arany palzomantal és himzéssel ekes köntösökbe vóltak felöltözve.

A' Kir. testörzö Nemes Magyar sereg, 's ennek mostani első Kapitánya, nagy méltóságú Galantai Eszterházy Miklós Eő Hertzegsége olly gálat tsináltak ezen alkalmatoffággal, a' mellyhez hasonlóra a' Bécsi lakosok nem emlékeznek. Minekutanna tudniillik, a' Terézia vitézi Rendjének kis keresztese Oberster Szarvassy Eő Nagysága ezen Kir. testörzö gála forma ruhájában öltözött Nemes Magy. Sereget, lóháton, dél előtt kilentzedfél órakor, kedves herczeg Kapitányok lakó palotája eleibe vezette vólna, maga Ö Hertzegsége is igen fényes, és milliomokat érő garda forma ruhájába fel öltözve, gazdag szerzámokkal és ló terítővel fel ékesitetett paripájára fel ülven, halk lépésekkel a' Cs. K. várba vezette ezen Nemes sereget. Udvari tselédjei, udvari forma ruhájokba, tudniillik arannyal 's ezüsttel himzett tzitrom színű felső, 's világos kék alsó köntösökbe, vadász legényei zöld - udvari tisztjei pedig meggy színű, arannyal 's ezüsttel gazdagon himzett ruhájokba fel öltözve mentek, 's egynéhány külömbkülömb szörű valogatott tzifra szerzámú vezeték paripák vitettettek előtte. Ezek után négy Magyar, és négy Német köntösbe öltözött Nemes ifjak mentek, az ezek után lovaglott herczeget nyomba a' Kir. testörzö Nemes Magy. sereg követte. Utólyyara egy valogatott szépségű hat lovas hintó kisirte a' sereget. — Mindnyájokat bämulással nézte a' Bécsi nép.

Minekutánna a' Cs. lakó várba érkeztek, és az úgy nevezett tükörös szálába fel mentek vólna,

egy két fertály óra el múlása után Császár és Császárné Ő Felségek, a' Kir. Felséges Hertzegektől, 's Ministerektől kísirtetve, a' sz. mise halgatásra az udvari kápolnába mentek bé. Buzgóságoknak, végzése után, azon tükrös szálában terített Császári asztal mellé Császár, 's Császárné Ő Felségek, a' Királyi herczegek és herczeg asszonykák le ül-
vén, egy kevésbé ebédeltek. A' Korona herczeg Ferdinand ezt az egész czeremoniát azon szálában lévő galeriáról nézte. Végtere, két óra felé vége lévén az ebédnek, az udvar lakó szobáiba, a' jelen-
völt ministerek, követek, 's urak és asszonyságok, pedig kiki szállására tért vissza.

Nagy méltoságu Buzini Gróf Keglevich Károly Cs. Kir. Kamarás Ur Eő Nagysága, Tek. Torna Vármegyének kevés esztendő alatt vólt Fő Ispanya, kevés ideig tartott bétegsége után, tegnap előtt este itt meg halálozott. — Iten a' közép idejü emberek közt a' gutta ütés, a' gyermekek közt a' fejer és vérhas uralkodik. A' múlt szombaton, a' Wieden nevü külső városban öt ember hólt meg a' gutta ütésben.

A' Znaimba, Morva Országnek közepszerü városában lévő herczeg Coburg gyalog regement-jebéli tiszteknek hasznokra és előmenetekre egy olly hasznos litterarium Institutumot állított fel annak tulajdonosa, melly szerént olvasó kabinek fognak ottan lenni, és azon summából, mellyet rész szerént maga azon Regementnek tulajdonosa herczeg Coburg, rész szerént azon seregnek tisztjei azon végre el szántak, hasznos könyvek fognak vétetödni. Maga a' herczeg 400 forintokat rendelt azon Institutumnak fenntartása végett esztendőn-

6

ként. A' tisztek is minden esztendőben fognak azon fundusba valamit adni, önként, és kiki maga értékéhez 's jövedelméhez képest. — Ennekfelette, minden szolgálattól üres napokon, bizonyos órákban, tanítások fognak tartatni, p. o. Fő Strázsmester Reichmann hadi regulamentumot, Granatiros Kapitány Titz Fortificatiot, és ártillériáról való tudományt, Kapitány Mayblümel Mathésist, Fő Hadnagy és Auditor Mayer Geografiát, és Auszriai Statistikát fognak tanítani. — Szép, és követésre méltó foglalatosság!

* *

A' Plánétákról, és azoknak nap körül való forgasaitól függő esztendőknek megújulásáról.

A' hajdani Astronomusoknak, avagy ég vizsgáló Tudósoknak értelmek szerént, hét plánéták voltak e' látható világ alkotmányában, úgymint, a' Saturnus, Jupiter, Mars, a' Nap, Venus, Mercurius és a' Hóld, mellyek az ő gondolatok szerént, mind a' mi földünk körül forgottak. De minekutánna az ujjabb Astronomusok a' Napot egy helyben állani, 's a' hóldat a' föld kiserő plánétájának lenni találták, hatra szorították azoknak számát, mind addig, mig 1781-ik esztendőben, London városának tudós, és igen nagy tapasztalású ég vizsgálója Herschel Ur egy új plánétát talált volna fel, mellynek ő Georgium Sidus, a' Berlini tudós Astronomus Bode úr pedig Uranus nevezetet adott.

De mivel a' Mars és Jupiter Plánéták közt lévő közben vetést rend kívül való nagynak lenni tartották a' Tudósok; a' halhatatlan emlékezetü

L a m b e r t azon Cosmologica leveleiben, mellyeket ő e' világ alkotmányáról, 40 esztendővel ennek-előtte ki adott vala, azt állatta, hogy a' Mars és Juppiter közt egy fő plánéta legyen; de mivel azt még akkor látni nem lehetett, nemcsak ő maga, hanem vele együtt mások is úgy gondolkoztak, hogy azt vagy a' Juppiter nagy plánéta nyelte volna el, vagy valamelly telhetetlen Cometa, avagy üstökös tsillag szakasztotta volna el a' naptól, 's ragadta volna el magával e' világ alkotmányának meg mérhetetlen üregjében. — B o d e ú r is így adta e' dolgot a' maga meg betsülhetetlen astronomicus könyveiben elő.

Azok az Európai hires Mathematicusok és Astronomusok, a' kik 1800-ik esztendőben, a' mértekeknek, fontoknak, 's egyéb nagy hasznú tárgyaknak meg határozások végett S c h r ö t e r hires Astronomushoz L i l i e n t h a l b a öszvegyültek vala, 's a' kik közt L a l a n d e Párisi, B o d e Berlini, H e r s c h e l Londoni, B. Z a c h G o t h a i, T r i e s n e k e r Bétsi, D o c t. O l b e r s Brémai, K á n o n o k D á v i d Prágai, 's D o c t. P i a z z í Palermói Astronomusok, név szerént neveztetni méltók, ezen bujdokló tsillag fel keresése végett, egy 24, fok tapasztalású tudós Astronomusokból álló társaságot állítottak fel, és hogy annal könnyebben fel lehessen azt találni, minden tagnak gondviselése alá, az ég kárpitjának egy bizonyos részét bizták vala. De minekelőtte ez a' tudós Társaság a' reá bizott munkához kezdett volna, a' fent nevezett Palermói Astronomus P i a z z i, 1801-ik esztendőben, Januarius 1-ső napján azon fok esztendőktől fogva bukdokó plánétát fel ta-

lálta, és maga Királyának nevéből *Ferdinandea Ceresnek* nevezte, mellyről mind a' *Berlini* és *Hamburgi politica*, mind a' *Jénai litteraria újságokban*, annak idejében, emlékezet tétetődött. — Több azon Társaságbéli tagok is, nevezetesen *Schröter*, *Lalande*, *Herschel*, *Bode* és *Zachis* látták azt leg nagyobb, 's leg jobb *Telescopiumoknak* segítsége által, és 35 mértföldni hosszúságúnak találtak annak diameterjét. E' szerént most már nem hét, hanem nyolcz fő plánétak vannak e' világ nagy alkotmányában.

Mivel ezek a' roppant égi testek, mind nagyságokra, mind e' világ közép pontyától a' naptól való messziségekre nézve egymástól nagyon különböznek; azoknak kedvéért, a' kik a' természeti Tudományban vagy tellyességgel járatlanok, vagy az illyetén mellységes dolgokba botsátkozni nem akarnak, a' fent nevezett plánétáknak természeti tulajdonságait, nagyságát, 's tőlünk való távolságát, rendel, de summásan elő beszéllük, mellyet minekelötte mivelnénk, szükség a' leg nagyobb, és legjól tévőbb égi testnek a' napnak természetét, nagyságát, és messzeségét is meg magyaráznunk.

1. A' *Nap*, mellyet mozdúlhatatlan tsillagnak lenni tartának az *Astronomusok*, 27 nap és 10 óra alatt fordul meg egyszer a' maga tengelye körül, e' határozza meg az esztendők folyását, e' különbözteti meg a' nappalt az éjjeltől. Sem annak természeti valóságát, sem a' napban lenni szokott fogyatkozásokat még eddig még nem határozhattak a' természetnek tudós bűvárai. — *Casini* *Frantzia* Tudós értelme szerént, csak nem 19 millió Német mértföld közben vetés van

a' nap és föld közt, és egy millió, háromszáz hatvanhét ezer, hatszáz harminzegyszer nagyobb a' földnél.

2. A' Nap és a' Jupiter után leg nagyobb planéta a' Saturnus, és mivel a' nevezett Caszini calculusa szerént, 180 millió, és hatszázezer mért földni távolságra vagyon a' mi földünktől, igen kitsinynek lenni láttatik, holott háromezer, háromszáz hetvén ötször nagyobb a' mi földünknél, 29 és fél esztendő alatt futja a' napot körül, és a' Herschel által újonnan fel talált tsillagokkal egyetemben, hét kisirő trabantjai vannak.

3. A' Jupiter, melly leg közelebb való Plánéta a' Saturnushoz, 8000-szer nagyobb a' földnél, és a' mint Caszini meghatározta, száz huszonkét millió, kilentszáz tiz ezer, háromszáz negyven Német mértföldre van attól távól, 's 12 esztendő és 18 ora alatt futja a' napot körül. Illyenképen 12 esztendő múlva van az abban lakozóknak egyszer új esztendejek.

4. A' veres és tüzes színű Mars háromszorta és $\frac{3}{8}$ részszel nagyobbak tartatik a' földnél, 180 millió Német mértföldel van attól távól, 's két esztendő alatt végzi el a' nap körül való futását,

5. A' Vénus, melly reggeli 's esteli világozására nézve, Lucifernek és Hesperusnak is neveztetik, a' Merkuriusal együtt leg közelebb van a' naphoz, 224 nap, és 17 óra és 45 minutum alatt végzi el a' nap körül való futását, következésképen kisebb a' mi földünknél.

6. A' Mercurius ugyan kitsin, de igen világos Plánéta, mellyet nappal a' nap sugárai miatt tellyességgel nem, hajnalba pedig és esteli haj-

nalkor igen szépen lehet látni. — T y c h o állítása szerént, 19 szer kissebb a' földnél, 's esztendő alatt futja körül a' napot.

7. Rend szerént az U r a n u s az utolsó Plánéta, mellyet, a' mint fellyebb megjegyzettük, 1781-dik esztendőben Herschel talált fel, és ő György Plánétájának nevezte azt. Kéttzer te messzebb van a' naptól mint a' Saturnus, 's 83 esztendők alatt végzi el a' maga nap körül való futását. A' hatodik rendbéli csillagok közé tartozik, és tsupa szemmel tsak akkor lehet látni, mikor igen tiszta az ég.

A' Földet, mellyet G l o b u s T e r r a q u e u s n a k, az az, földből és vizből álló golyóbisnak neveznek a' Tudósok, a' régiek e' világ közepére helyhézttettek, 's mozdulhatatlan testnek tartottak; ellenben C o p e r n i c u s ezt is a' több plánéták közé számlálta. Figurája gömbölyü, de nem mathematice, avagy tökéletesen, hanem tsak physice gömbölyü, a' mennyiben az azon lévő hegyeket és völgyeket a' föld nagyságához képest tsak ollyba lehet tartani, mint, valamely nagy golyóbisnak leg kissebb szálkáját. — A' földnek nagyobb részét a' tengerek leptek el, melyet a' folyó vizeknek tápláltatására, és a' száraz föld termekennyé való tételére nézve, szükség vólt a' természetnek mivelni. Eppen olly messze van a' mi földünk a' naptól, mint ez a' földtől, és 365 nap, 's hat óra alatt végzi el a' nap körül való futását. Ez a' hat óra, négy esztendő alatt 24 órára, az az, egy egész napra megyen, 's ez az oka, hogy minden 4-ik esztendőben egy szökő esztendő vagyon, melly nem 365, hanem 366 napból

álló, és Julianus bissextilis annusnak neveztetik, azért, mivel Julius Cæsar találta azt fel, hogy 365 nap 's hat óra alatt kerüli meg a' mi földünk a' napot. Ilyen szökő esztendő a' reánk viradt 1804 ik esztendő, melly hogy mindnyájunkra nézve bődög 's szerentsés legyen, tiszta szivünkben kivánnjuk.

Frantzia Respublika.

A' mióta Páris városa fenn áll, soha egyetlen egy tudosnak sem vólt ott annyi kedvellége és betsülete, mint a' most ott tartózkodó hires K o t z e b u e n e k. Maga az első Konzul is sokszor befélgetett már vele, a' más két Conzul is, úgy mint C a m b a c e r e s és L e b r u n sokszor magokhoz hivatták, 's a'ztaljaik mellé ültették őket. Gyakran a' Párisi tudós Társaság, az úgy nevezett Nemzeti Institutum gyűlléseibe is megszokott jelenni, 's mindenkor nagy betsüllettel fogadják őket annak tagjai. — Minden Párisi teátrumba szabad bé menetele van. — A' leg nevezetesebb vers írók és közönséges játékosok sokszor fényes vendégséget adnak kedvéért. A' leg szebb 's leg elmésebb dámák keresve keresik a' vele való társalkodást, és a' melly Companiába, avagy tarsaságba ő jelen nem lehet, mulatságnak sem tartatik. — A' Párisiaknak Német nyelv eránt való jó indulatjokat, 's ahoz való kedveket, az ő jelenléte nagyon öregbiti. — A' Hamburgi, Augspurgi 's több e' féle Német újfág levelek sok kedvellőket, és olvasokat találnak Parisban.

A' Moniteurnek 19 ik Decemberi darabjában ismét egy olly cikkely fordul elő, melly a' Londoni közönséges újfág levelekből vétetődött által;

„Az Amsterdami levelekhez képest, úgymond, a' Texeli kikötő helyben lévő Hollandiai flotta Skótzia, a' Bresti flotta Kanada, a' Jó Reménység foka, és Brazília ellen vannak kirendelve. Az utolsó tudósításban egy szó sem érdemel hitelt. — A' Bonaparte politicája azt kívánja, hogy mi Anglusok hadi erőnket fel osszuk, és a' coloniákba számos truppokat küldjünk. — Demeg látja mely nehéz legyen egy olly férfiakból álló fel fegyverkezett nemzet ellen hadakozni, a' kik a' magok jussaikat jól értik, 's mindnyájan el szánták arra magokat, hogy vagy szabadságban éllyenek, vagy meghaljanak. És ámbár ki szállanának is Angliába a' Frantziák, mi még sem rettenénk meg ő tőlök. — Minden dolgoknak rend kívül való drágasága miatt igen böl dogtalan a' Frantzia népnek alsóbb rendű része. — A' Frantzia ármádia maga is óhajtja a' békességet. — Midőn Bonaparte a' tenger partoktól Párisba vissza tért, és a' teátrumon megjelent volna, az öröm kiáltás közt is ezen szók hallattak: Békességet, békességet akarunk! Ezen annyira meg indult Bonaparte, hogy még azon játék darabnak végződése előtt a' teátrumot oda hagyta.“ Mindezekre a' Monitor így felelt: Anglusok, a' ti Correspondenseitek zsebjeitekből lopják ki a' pénzt!

Az első Conzulknak a' tenger partjaihoz leendő újabb menetele (így szólnak a' 16 ik Decemberi Párisi közönséges levelek) csak a' jövő 1804-ik esztendőben, Januarius 6 ik napja után fog következni. Azon napon maga fogja a' törvénytevő Corpusnak gyűlését fel nyitni. — Az Angliá-

ba leendő ki szállásnak idejét meg határozni lehetetlenség (Mi is azt tartjuk). Maga Bonaparte, és csak néhány meg hitt emberei tudják azt bizonyosan (Ennek is nehéz hitelt adni). — Azonközben még most is sok hadi néptakarodik a' tenger partjaira, és még most is olly szorgalmatossággal építetnek a' ki szállásra rendelt új alkotmányú hajók, mintha egyétlen egy se vólna kézen, holott már is ezrekre megyen az el készült hajóknak a' száma.

Portugallia.

A' napnyugoti, avagy Atlanticumi tengerben lévő szigetek közt, a' Portugalliához tartozó Madéra nevű sziget nem utolsó helyet érdemel, melly 1420 ik esztendőben találtatott fel, melly valamint szépségére úgy gazdag terméseire nézve Szigetek Királynéjának neveztetik. — A' 12 ik Novembri Lizboniai tudósítások szerént, a' múlt October 9 ik napján igen szomorú történet érdeklette ezen szép szigetet. Tudniillik annak fő városára Funchalra a' mellette fekvő hegyek közzül igen nagy viz özön rohanván le, mindent a' mit csak ért és azt útjában akadályoztatta, magával el ragadt 's a' tenger vizébe vitt, a' folyó viz partjain mellze ki öntött, és számos hidakat, házakat, egy szép templomot, 's több épületeket le rontott, sok lakosokat, barmokat, házi bútorokat, árrú portékákat az Oceanusba ragadott. — a' nevezett városnak egy harmad részét elborította, el annyira, hogy néhány utzákban az első emeletet is felül haladta a' viz. — A' letét éjjel, (nem nappal, hanem éjjel történt ez a' veszedelem) a' viznek felette való sebessége és zuhogása, 's a' lakó-

soknak siralmas jajgatások a' felelmet, 's veszedelmet mind inkább inkább öregbítették. — Viradta felé a' viz özön kissebbedni kezdett, dél tájban egészen meg szűnt. — Minthogy az előtt való napon esett eső oly nagy özönnek szülésére elégtelen lett volna, sokan úgy vélekednek, hogy a' hegyeknek gyomrában elrejtetett viz, avagy tenger nyitott volna magának utat, 's abból támadt volna ez a' szörnyű özön.

Az azon szerentsétlen városból, tudniillik Funchálból October 15 ik napján Lisszabonába küldött tudósításban ekként adatik ezen veszedelem elő: „Azon három folyóvizek, mellyek városunkon keresztül folynak, October 8 ik napjának estéjén, nyólcz óra tájba, hirtelen annyira fel duzzadtak, hogy hét hidjaink között hármat, egész sor házakkal, útzákkal, lakosokkal, 's bútorokkal egyetemben el seprett, sok köszikla darabokat hordott, az élőfákat tövökből kiszaggatta, és a' leg erősebb épületeket is meg ingatta. — Egy kis gyermek, a' kit dajkája öléből ki ejtvén, a' viz el ragadott, a' következő napon, egy száraz helyen találtatott fel, egy kutyával együtt, melly igen hűségesszen őrzötte az ártatlan kisdedit. Egy oda való, 18 személyből álló familiából egyetlen egy-nél több életben nem maradt, a' többit kit a' reájok rohant háznak falai ölte meg, ki a' vizben fult. — A' város bástyáit is nagyon meg rongálta, 's imitt amott által furdálta az azokra rohant sebes viz. — Több körül belől feküdt falu helységeknek csak a' hült helyek maradt. — Az ezen veszedelemben el veszett lakosoknak 800 — 1000- te tétetődik a' számok. — A' viz által okozta-

tött kárnak vissza terítésére számos elzrendők ki-
vántatnak.

Török Birodalom.

A' 25-ik Novemberi Konstantzinápolyi tudó-
sitások szerént, az Egyiptomi pártos Bejok ezen
fő városba küldött Agenseik által, bizonyos fel-
tételek mellett, békefégre lépni kívánnak a' Fényes
Portával. Ez is azon fok viszontagságokat, mel-
lyeket néhány elzrendőktől fogva Egyiptom Or-
szága miatt szenvedni kéntelenítettik, meg únván,
nagy hajlandóságot mutatott a' velek való megbé-
kélésre, és hogy a' szerentsétől adatott jó alkal-
matóságot szántszándékkal el ne mellözze, azon
békefégne eszközése végett, tellyes hatalommal
fel ruházott Commissáriusokat küldött Alexandriá-
ba, a' kik a' múlt October 23-ik napján szeren-
tséssen oda érkeztén, leg ottan az Egyiptomi Tö-
rök kormányozóhoz Ali-Basához mentek a' Fé-
nyes Porta parantsolatjával.

Oda lett érkezések előtt valamivel, a' még
is ott lévő pártos Arnauták, avagy Albániai
fegyveres emberek, öszve beszélettek a' velek egyen-
lő indúlatú és gondolkozású Mammelukokkal, hogy
az Egyiptomi kormányozót Ali-Basát meg támad-
ják, és ha szerit tehetik, netsak kintsétől és hiva-
tallyától, hanem egyszersmind életétől is meg fosz-
szák; melly gonosz feltételeket, bérbe fogadt spion-
jai által a' nevezett Basa meg tudván, a' reá kö-
vetkezhető veszedelmet nagy summa pénzel for-
ditotta el magától. — De nem tsak ezekkel, ha-
nem még a' kormánya alatt lévő fegyveres em-
berekkel is gyakorta kell ennek a' Török vezér-
nek küszködni, leg többet, 's leg gyakrabban azon

okból, mivel nem rendesen, 's nem annak idejében érkezik hozzá a' katonaság zsóldja Konstantzinápolyból. Illyen, 's e' miatt vólt néki a' múlt Octoberben is baja, és ha az Alexandriábanlévő keresztény kereskedők magokat közben nem vetettek, 's a' kivánt zsóldot magok erszényekből ki nem fizették vólna, nem hiszem, hogy a' zabolátlan természetű Jantsárok ötet meg ne sínórozták vólna.

Egy Orosz kereskedő hajót, melly a' fekete tengerben rakodott meg külömbkülömbféle portékákkal, 's azokkal Marsiliába menni szándeko-zott, az ottan ólalkodó Anglus hajók el rabolván a' Máltai kikötőhelybe vezették bé, olly gondolatban lévén, hogy azon portékák a' Frantziáknak számok-ra vitetődjenek; hanem midőn azokat a' hajóból ki rakták vólna, akkor látták, hogy Auszriai és Orosz Birodalombéli kereskedőkhöz tartozó, és még nem tilalmaztatott portékák legyenek, a' kik nemcsak azoknak vissza adattatását, hanem szenvedett karoknak vissza térítését is nagyon szorgalmaztattyák.

A' Frantzia Respublikának Konstantzinápolyban lévő követje Generál Brun e még most is gyakran titkos conferentiákat tart a' Török ministeriummal, mellyeknek valamint a' tárgya, úgy folyamata, és resultatuma is mélylységes titokban tartatik. Anglus követ Lord Drummond, a' múlt Nbvember 17-ik napján indúlt ki Konstantzinápolyból haza felé, egész háza népével, 's udvari tselédjeivel együtt hajókra ülven a' fekete tengeren.